Sivistysvaliokunnalle

Lausunto Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2026-2029

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiassa.

Pidämme huojentavana sitä tietoa, ettei kulttuuribudjetista enää leikattaisi. Samalla haluamme kuitenkin muistuttaa, että tehdyistä noin 17,4 miljoonan leikkauksista merkittävä osa (yli 10 miljoonaa euroa) osui niihin kulttuurin aloihin, joilla näyttelijät työskentelevät.

Tehdyt leikkaukset ovat jo vaikuttaneet työttömyyden kasvuun ja näyttelijöiden toimeentulon heikkenemiseen. Moni on vaihtamassa tai jo vaihtanut alaa. Suomessa on kuitenkin vain noin 1350 ammattinäyttelijää, joiden voimin pyöritetään yli 50 VOS-teatteria, paljon vapaita ryhmiä, ammattimaista kesäteatteritoimintaa, elokuvia, tv-sarjoja, äänikirjoja jne.

Miksi leikkaukset vaikuttavat niin suoraan ja nopeasti näyttelijöiden työpaikkoihin ja toimeentuloon, vaikka työpaikkoja on oikeastaan aika paljon ja laajasti: koska näyttelijät palkataan aina vain hyvin lyhyeksi ajaksi muutamista tunneista muutamiin päiviin ja vain niistä maksetaan. Tulot muodostuvat pienistä puroista. Kun työnantajat säästävät, helpoin kohde on vähentää näyttelijöitä ja maksaa pienempiä palkkoja. Tulot ovat sen verran pieniä, että näyttelijöille ei kerry puskureita. Tekijänoikeusjärjestelmäkään ei toimi samalla tavalla kuin muissa Pohjoismaissa, joten edes tv-sarjojen tai elokuvien esittäminen tai kansainvälinen menestys ei tuota näyttelijöille töiden välissä mitään tuloja.

Tehdyt leikkaukset, jotka vaikuttavat näyttelijöiden työllisyyteen ja ansiotasoon:

Teattereilta ja teatteriryhmiltä leikattiin lähes 5 miljoonaa euroa

- vähentäneet jo merkittävästi freelancereiden työllistymismahdollisuuksia ja lisäksi palkat pienentyneet

Yksityisen kopioinnin hyvityksen puolittaminen, leikkaus 5,5 miljoonaa euroa

- suorat vaikutukset: tekijöiden ml. näyttelijöiden saamat korvaukset pienenevät ja ansiotaso heikkenee
- Avekin rahoituksen pieneneminen vähentää tuotantoja = vähemmän työpaikkoja

Elokuvasäätiön viimeisten vuosien leikkaukset ja indeksin puuttuminen, vaikutukset noin 9 miljoonaa euroa

- tehdään aiempien noin 20 elokuvan sijaan 16-17 elokuvaa
- vähemmän elokuvia = vähemmän työpaikkoja näyttelijöille
- näyttelijöiden osuus elokuvien budjetista jopa melkein puolittunut: ennen näyttelijöiden osuus elokuvan budjetista oli noin 11% ja nyt enää 6-8% (sisältää palkan, sosiaaliturvan ja kaikkein oikeuksien ostamisen)

Järjestöleikkaukset

- Näyttelijäliiton avustuksen poistaminen kokonaan: heikentää liiton mahdollisuuksia
- vuonna 2024 Näyttelijäliiton jäsenmaksukertymä pieneni 30.000 euroa, koska näyttelijöiden ansiotaso ja työllisyys laskenut jo vuonna 2024
- yhteensä liiton talouteen tullut 2 vuoden aikana 56.000 euron lovi: liitto joutuu supistamaan toimintaansa: Näyttelijäliitto ainoa näyttelijöitä edustava taho ja ainoa yhteisö, josta näyttelijät saavat apua: suurin osa näyttelijöistä (75%) freelancereita eikä heillä ole muuta pysyvää yhteisöä

Ylen leikkaukset

- Yle vähentää draamatuotantoja
- ulkoistamiset johtaneet merkittäviin sopimusheikennyksiin näyttelijöiden näkökulmasta

Lisäksi ansiosidonnaiseen jo tehdyt muutokset

- suojaosan poistaminen
- euroistaminen (uusi malli heikentää ansiotasoa entiseen luovien alojen euroistamismalliin verrattuna)
- porrastus (805 ja 70%)
- vaikuttavat ansioiden pienenemiseen syksystä 2025 lukien: moni näyttelijä putoaa sen jälkeen Kelan tuille, koska uutta työssäoloehtoa ei ole voinut kerryttää tai sen taso jää niin matalaksi

Samaan aikaan näyttelijöiden työllistymiseen ja toimeentuloon vaikuttaa

- tv-tuotantojen merkittävä väheneminen: koska Suomessa näyttelijät eivät saa tekijänoikeuskorvauksia siitä, että tv-sarjoja esitetään tv:ssä tai suoratoistopalveluissa tai myydään ulkomaille, niin tuotantojen väheneminen tarkoittaa suoraan sitä, ettei heillä ole mitään tuloja silloin, kun tuotantoja ei tehdä
- tekoälyn käytön lisääminen mm. äänitöissä: vähentävät aluksi työpaikkoja mainostuotannoissa ja jo nyt jonkin verran äänikirjojen lukemisen osalta
- amatöörien käytön lisääntyminen

Julkisen talouden suunnitelman mukaisista muutoksista näyttelijöihin vaikuttaisivat ainakin:

- ammattiliiton jäsenmaksun vähentämisoikeuden poistaminen
    - heikentäisi näyttelijöiden mahdollisuuksia järjestäytyä: toimeentulo on jo nyt tiukkaa, joten oletettavaa on, että moni joutuu miettimään talouttaan satasissa, joten vähennysoikeus johtaa todennäköisesti liitosta eroamisiin
    - heikentää järjestäytymistä, mikä heikentää mahdollisuuksia parantaa toimeentulomahdollisuuksia jo muutenkin matalapalkka ja pätkätyöalalla
- automaattisen työhuonevähennyksen poistaminen
    - moni näyttelijä on varannut työtilan kotoaan, koska työskentelee freelancerina
    - vaikuttaa suoraan toimeentuloon vähennyksen määrällä

Vielä ennen pandemiaa näyttelijöillä oli mahdollisuus pysyä omassa ammatissaan, mutta pandemian ja leikkausten vuoksi tilanne on muuttunut. Erityisen huolissamme olemme nuorista alalle tulevista ja alan uudistumisesta. Näyttelijöitä valmistuu vuosittain yhteensä noin 25 näyttelijää Teakista ja Nätyltä ja tämän lisäksi Tampereen ammattikorkeakoulusta noin 14 musikaaliartistia. Mikäli he eivät työllisty ja menetämme uudet sukupolvet, ala ja osaaminen alkavat näivettyä. Mikään ala ei myöskään kehity, jos keskeinen ammattilaisryhmä joutuu harjoittamaan ammattiaan toisen työn ja ammatin ehdoilla ja sivutoimisesti.

Haluamme tuoda huolemme esille, vaikka tiedämmekin, ettei juuri tällä hetkellä ole luvassa mitään parannuksia.

Jatkossa toivomme

- lainsäätäjän vahvaa tukea tekijöiden tekijänoikeudellisen aseman vahvistamiseksi: tekijänoikeustulot eivät rasita valtion budjettia, mutta vahvistavat tekijöiden mahdollisuutta tulla toimeen työllään
- Yksityisen kopioinnin uuden mallin edistäminen OKM.n selvityshenkilö Kristiina Harengon selvityksen mukaisesti lainsäädäntöön mahdollisimman pikaisesti
- AVMS-direktiivin implementointi eli tilausohjelmapalveluiden investointivelvoitteen säätäminen
- Business Finlandin tuotantotukikannustimen säätäminen pysyväksi ja sellaiseksi, että sitä voivat käyttää myös kotimaiset tuotannot
- Ylen velvoittaminen draamatuotantojen lisäämiseen ja sopimuskulttuurin kehittämiseen
- kulttuuribudjetin tason palautusta ja nostamista 2%:iin niin pian kuin mahdollista
- Kulttuuripoliittisen selonteon toimeenpanosuunnitelman konkretisoimista mahdollisimman pikaisesti toimenpiteiksi ja rahoitukseksi: ala tarvitsee jonkinlaisen tulevaisuuden näkymän – ainakin näyttelijöiden tunnelma on tällä hetkellä todella apea

Helsingissä 5.5.2025

Elina Kuusikko

toiminnanjohtaja